

RESOCIALIZAREA INFRACTORILOR CU VÎRSTA 18-25 ANI, CARE SĂVÂRȘESC INFRAȚIUNI CONTRA PATRIMONIULUI

THE RESOCIALIZATION OF OFFENDERS AGED 18-25, WHO COMMIT OFFENCES AGAINST PATRIMONY

Stanislav CEBOTARI, lector superior

Departamentul de Psihologie, Securitate și Drept, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Rezumat. Personalitatea infractorului cu vârsta de 18-25 ani, care a săvârșit furt, nu constituie un nou tip al personalității umane și nu prezintă un pericol social din punctul de vedere al violenței fizice, dar care, din cauza unui cumul de trăsături pronunțate și a unui sistem de valori deficitare, este predispus spre un comportament delicvent. Implicarea lor într-un program bazat pe componente de schimbare comportamentală și pe educație socială va reduce nivelul de recidivă infrațională.

Abstract. The personality of an offender aged 18-25 years, who has committed theft, doesn't represent a new type of human personality and it doesn't present social danger from the prospect of physical violence, but, because of more pronounced features and a system of negative values, is disposed to a delinquent behavior. The involvement of the offender in a special program based on components of behavioral change and social education, will reduce the infrafractional level.

Cuvinte cheie: infractor, furtul ca infracțiune contra patrimoniului, condamnat, recidivă infrațională, program de resocializare.

Key words: offender, theft as an offence against the patrimony, convicted, criminal recidivism, resocialization program.

Resocializarea deținuților este astăzi nu doar o problemă a serviciului penitenciar și a probațiunii, ci și a întregii societăți, iar realizarea eficientă a procesului dat poate contribui la dezvoltarea morală a societății, micșorarea numărului de recidive și adaptarea fostului deținut la normele pe care le impune societatea.

Mai mult de 50% dintre infracțiuni contra patrimoniului, preponderent furturile, sunt comise de tinerii cu vârsta cuprinsă între 14 și 25 de ani [6]. Existența totodată a unui număr mare de recidive infraționale în rândul tinerilor implică necesitatea de a realiza și a implementa un program psiho-social conceput în mod special pentru cei care săvârșesc acest gen de infracțiuni [1].

Iar vârsta de 18-25 ani constituie perioada când tânărul este constrâns și monitorizat mai intens de organele legislative și poate fi direcționat ușor prosocial, adică poate însuși fără efort o meserie și este apt pentru a crea o familie, aceasta fiind o caracteristică de vârstă [4]. Totodată ne confruntăm cu lipsa unui mecanism integrat în sistemul de instruire din rețeaua penitenciară. Este vorba despre programe de *schimbare comportamentală* (program de eliberare pentru cei care comit infracțiuni contra patrimoniului) și programe de *educație socială* care ar ajuta condamnatul să se reintegreze cu succes în societate. Lipsa instrumentelor de intervenție psiho-socială pentru aceste categorii de infractori recidiviști (hoți-recidiviști) a condus la crearea unui astfel de program realizat pentru eliberarea

deținuților tineri, care au săvârșit infracțiuni contra patrimoniului, în scopul de a scădea numărul de recidive și a-i re-socializa pe foștii deținuți.

Programul formativ se bazează, în exclusivitate, pe rezultatele obținute în experimentul de constatare. Precum a fost demonstrat în experimentul de constatare, valorile deținuților sunt: banii, puterea, independența și recunoașterea socială. Toate aceste valori sunt soldate cu o experiență negativă de viață, un mod de gândire periculos (antisocial). Totodată, a fost scos în evidență comportamentul deținuților cu reacții emoționale necontrolate la extravertiți, vorbăreți, superficiali emoțional, superficiali afectiv și cu o slabă înțelegere asupra motivelor unui astfel de comportament. Deținuții s-au dovedit a fi impulsivi, fără respect pentru norme, mai puțin capabili de empatie, nonconformiști, cu o slabă toleranță la frustrare, cu orientare spre acțiuni riscante, manipulativi, superficiali în relații și fără simțul culpabilității. Au dificultăți de concentrare, au un autorespect scăzut, reacționează excesiv chiar și la probleme minore, sunt stângaci social, nu cunosc cum să își exprime emoțiile și au tendințe spre intelectualizare (mecanism de apărare), neconvenționali și distanți în relațiile sociale.

Așadar deținuții care au comis infracțiuni contra patrimoniului cu vârsta cuprinsă între 18-25 ani au tendința de a încălca normele sociale, sunt suspicioși, interpretativi și ostili.

Din acestea rezultă că avem de a face cu un cumul de ostilitate și revendicativitate, pe de o parte, și o atitudine rebelă și antisocială, pe de alta. Anume datorită acestor caracteristici evidențiate la tinerii infractori a fost conceput programul psiho-social de intervenție, care s-a bazat pe două direcții distincte: pe *educație socială* (dezvoltarea gândirii abstracte, voința, motivația muncii, autocontrolul, dezvoltarea empatiei, încrederii în sine, valorile) și pe *schimbare comportamentală* (diminuarea tendinței spre furt apelându-se la mecanismele de autoapărare: intelectualizare, raționalizare etc.).

Organizarea experimentului de formare, scopul și obiectivele

Scopul experimentului formativ a constat în resocializarea tinerilor infractori cu vârsta cuprinsă între 18-25 ani, care săvârșesc infracțiuni contra patrimoniului prin implicarea unui program de resocializare, bazat pe componente de *educație socială* cu elemente specifice și *schimbare comportamentală*, orientată spre depășirea mecanismelor de apărare.

Obiectivele cercetării: studierea și analiza literaturii de specialitate privind domeniul studiat, elaborarea și realizarea proiectului de cercetare prin aplicarea diferitelor metode și tehnici de investigare psihologică:

1. evidențierea particularităților de personalitate ale infractorilor cu vârstă de 18-25 ani, care au comis infracțiuni contra patrimoniului;
2. identificarea factorilor determinanți spre/către infracțiune;

3. identificarea riscurilor de recidivă;
4. elucidarea particularităților legislației RM referitoare la reglementarea procesului de resocializare a condamnaților;
5. elaborarea, validarea și implementarea unui program psiho-social, având ca obiectiv resocializarea tinerilor care au comis infracțiuni contra patrimoniului;
6. elaborarea recomandărilor practice pentru specialiștii ce se ocupă de resocializarea celor care au săvârșit furturi.

În contextul experimentului am avut de verificat următoarele ipoteze:

1. Presupunem că tânărul hoț, cu vârsta de 18-25 ani, dovedește o multitudine de factori de risc și o serie de particularități de personalitate, care au determinat și vor determina în continuare săvârșirea infracțiunii (furtului);
2. Presupunem că întocmirea unui program eficient de resocializare pentru tinerii-hoți va diminua comportamentul infracțional și va scădea riscul de recidivă.

Activitatea formativă a fost realizată în perioada iulie 2012 – martie 2013 și s-a desfășurat pe un lot de subiecți în număr de 48 de persoane cu risc înalt de recidivă, dintre care 24 constituiau grupul experimental, iar ceilalți 24 – grupul de control. Subiecții sunt persoane ce își ispășesc pedeapsa în detenție.

Experimentul formativ s-a realizat în cinci etape:

- Selecția eșantionului de cercetare în baza rezultatelor obținute în experimentul de constatare;
- Împărțirea pe loturi de subiecți: grup experimental și grup de control;
- Elaborarea programului psiho-social de intervenție;
- Implementarea programului în faza experimentală;
- Evaluarea eficienței programului și analiza psihologică a rezultatelor.

Programul de intervenție a fost realizat în 47 de ședințe, o dată pe săptămână, timp de 9 luni de zile a câte 90 de minute ședința. Conținutul activităților a fost selectat și conceput în ordinea prezentată mai jos:

- asimilarea *cunoștințelor* despre modul corect de viață al personalității în societate, despre modalitățile de soluționare a conflictelor interpersonale;
- dezvoltarea *capacității* de reflecție asupra consecințelor comportamentului delinvent și identificarea soluțiilor prosoziale alternative; a capacității de comunicare empatică, asertivă; a capacității de soluționare eficientă a conflictelor interpersonale; a capacității de monitorizare a timpului și a finanțelor, a capacității de autocontrol; a capacității de anticipare a posibilelor problemele care pot apărea odată cu eliberarea din detenție în vederea reintegrării cu succes în societate;

- formarea *atitudinilor* pozitive față de muncă, activitățile educative față de alți oameni, față de sine;
- dezvoltarea motivației pentru schimbarea comportamentului indezirabil;
- formarea valorilor precum: adevăr, bunătate, altruism, corectitudine, muncă, familie;
- formarea *comportamentului prosocial* al deținuților: empatie, inteligență emoțională;
- organizarea *pregătirii profesionale* în vederea exercitării unei activități de muncă după eliberare;
- oferirea *consultațiilor psihologice individuale* îmbinate cu cele de grup în vederea elucidării și remedierii problemelor individuale ale deținuților; oferirea ajutorului în avertizarea potențialelor probleme cu care se va confrunta după eliberare;
- organizarea timpului liber prin asigurarea diversității *activităților culturale*;
- prevenirea recidivei.

Pentru a demonstra schimbările survenite în urma aplicării programului formativ au fost utilizate: Fișa de evaluare a riscului de recidivă, întocmită de către criminologii canadieni James Bonta, Don Andrews, testele MMPI și testul la valori Donald Super și fișa de evaluare a riscului de recidivă cf. D. Andrews și J. Bonta [5].

După aplicarea fișei de evaluare a riscului de recidivă, am determinat că majoritatea infractorilor, care săvârșesc furturi, au debutat la o vârstă fragedă și, până a fi reținuți pentru prima oară de organele abilitate, aveau deja comise cel puțin două acte de hoție. Totodată, datele de constatare au demonstrat că majoritatea din ei sunt predispuși la recidivă, în cazul nostru 100%, și are un nivel înalt de recidivă infrațională. Iar după implicarea grupului experimental, în programul de formare nivelul de recidivă infrațională scade la 80%, iar la grupul de control nivelul de recidivă infrațională rămâne același.

Rezultatele au mai indicat că infractorii din primul grup au obținut un profil social normal cu un nivel scăzut al riscului de recidivă, pe când cei din grupul de control au rămas cu aceleași probleme pe care le-au avut în perioada de constatare.

Pentru o validare mai exactă a datelor ce evaluează riscul de recidivă la condamnații care au participat la programul de formare și imediat după ce s-au eliberat din detenție, am recurs la datele statistice ale DIP MJ RM, care demonstrează că majoritatea celor ce recidivează o fac în primii trei ani după liberare, considerați ani de criză pentru adaptarea foștilor condamnați.

Datele obținute, în anul 2016, cu privire la acești subiecți din grupul experimental au confirmat încă odată faptul că ei au un nivel scăzut al riscului de recidivă.

Rezultatele comparative obținute la subiecții din grupul experimental la testul MMPI sunt prezentate în figura 3.1.

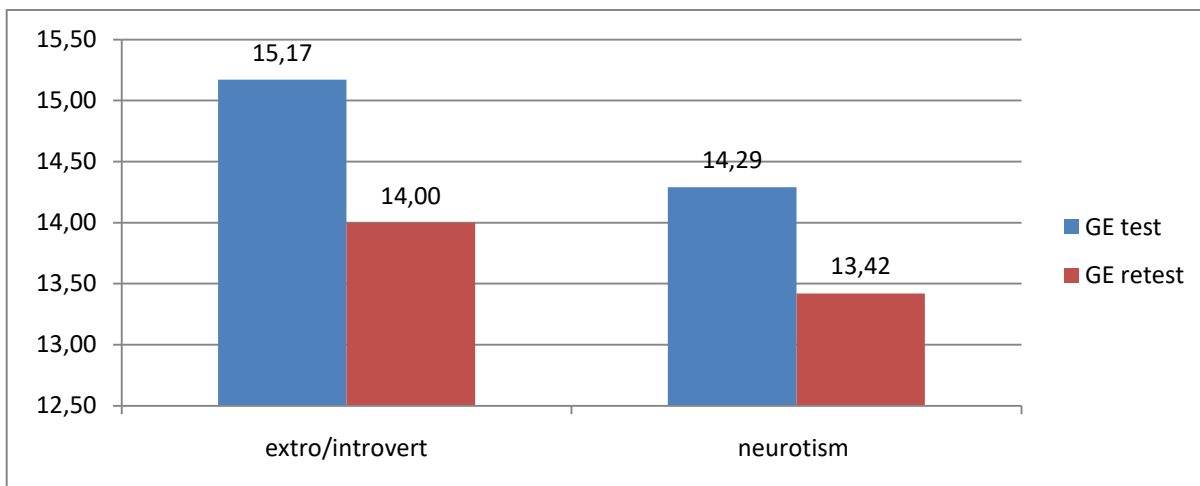

Fig. 3.1. Rezultatele privind temperamentul deținuților din GE test și GE re-test (EPQ)

În conformitate cu rezultatele obținute putem concluziona că media în re-test la GE a scăzut semnificativ, acest lucru fiind confirmat prin intermediul testului Wilcoxon pentru eșantioane perechi. La variabila extraversiune-introversiune ($Z= 136,00$, $p= 0,001$), GE/test $M=15,17$, iar GE/re-test $M=14,00$; La variabila neurotism am obținut un coeficient ($Z= 105,00$, $p= 0,001$), GE/test $M=14,29$, iar GE/re-test $M=13,42$.

Dinamica pozitivă la GE după intervenția experimentală la variabilele extraversiune-introversiune și neurotism ne comunică despre o stabilizare emoțională în urma intervenției experimentale a deținuților comparativ cu perioada precedentă. Din necesitatea de a avea multe contacte sociale și de a se orienta spre exterior, deținuții au devenit mai controlați emoțional, demonstrând un comportament mai puțin riscant și evaluând riscurile. Au început a se gândi la acțiunile întreprinse, să ia decizii gândite și analizate și să se ghideze de normele morale.

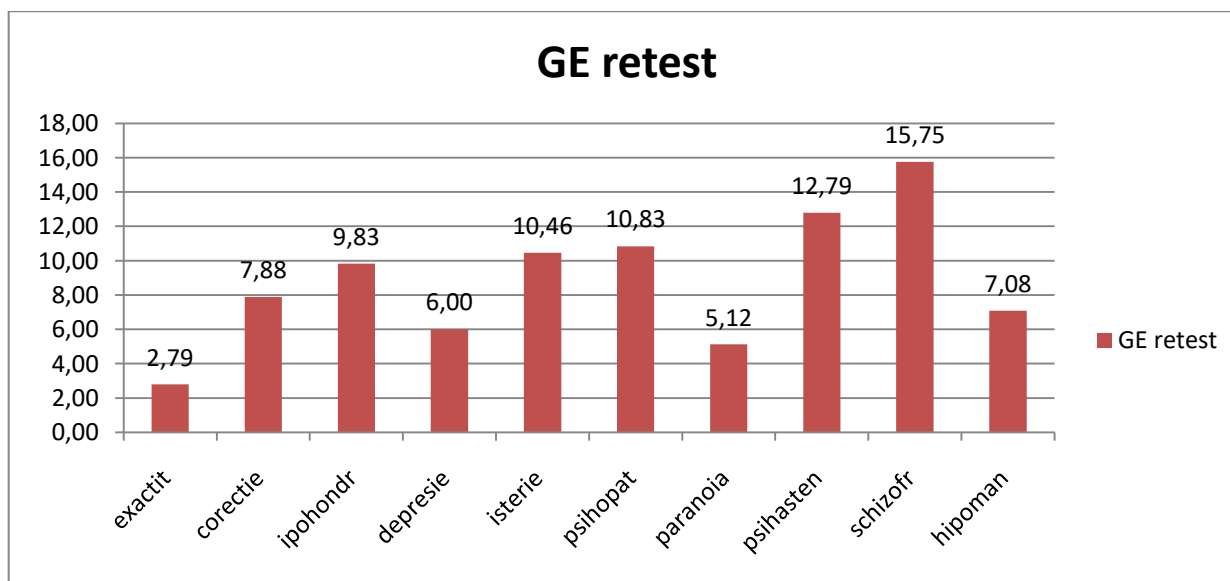

Fig. 3.2. Rezultatele privind trăsăturile de personalitate la deținuții din GE test și GE re-test (MMPI)

Rezultatele prezentate în figura 3.2. ne permit să nu constatăm diferențe statistic semnificative la niciuna din variabilele prezentate la GE în test și re-test, însă putem să menționăm că deținuții din grupul de formare se prezintă în ambele etape test-re-test ca subiecți cu accentuări de personalitate, dar nu cu probleme psihopatologice. (Vezi tabelul 3.1.)

Tab. 3.1. Semnificația diferențelor test-re-test – grupul experimental – testul Wilcoxon (MMPI)

Variabile	Z	p
exactitate	49,00	0,294
corecție	52,00	0,301
ipohondrie	86,00	0,982
depresie	29,00	0,877
isterie	61,50	0,932
psihopat	34,00	0,497
paranoia	35,50	0,473
psihastenien	61,00	0,589
schizofrenie	89,00	0,878
hipomanie	63,50	0,841

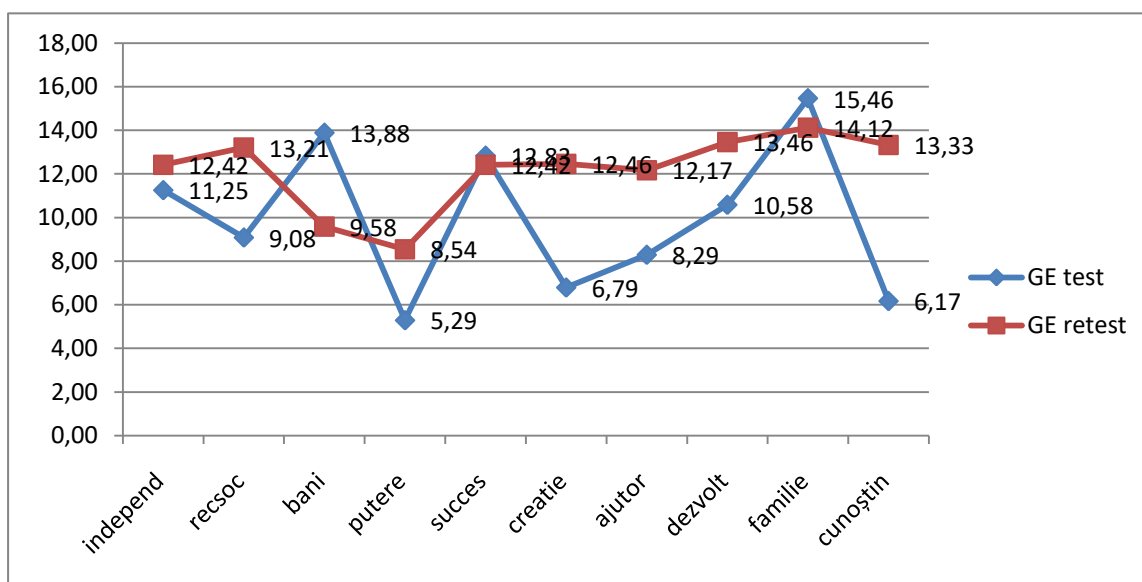

Fig. 3.3. Rezultatele privind valorile deținuților (Donald Super) din GE test și GE re-test

Rezultatele din figura 3.3. confirmate statistic ne prezintă diferențe la următoarele variabile: **variabila independență** ($Z=39,00$, $p=0,013$), GE/test $M=11,25$, iar GE/re-test $M=12,42$; la variabila **recunoaștere socială** ($Z=3,00$, $p=0,001$), GE/test $M=9,08$, iar GE/re-test $M=13,21$; la variabila **bani** ($Z=253,00$, $p=0,001$), GE/test $M=13,88$, iar GE/re-test

M=9,58; la variabila **putere** (Z=3,50, p=0,001), GE/test M=5,29, iar GE/re-test M=8,54; la variabila **creație** (Z=0,00, p=0,001), GE/test M=6,79, iar GE/re-test M=12,46; la variabila **ajutor** (Z=27,00, p=0,001), GE/test M=8,29, iar GE/re-test M=12,17; la variabila **dezvoltare** (Z=26,00, p=0,001), GE/test M=10,58, iar GE/re-test M=13,46; la variabila **familie** (Z=146,50, p=0,007), GE/test M=15,46, iar GE/re-test M=14,12; la variabila **cunoștințe** (Z=0,00, p=0,001), GE/test M=16,17, iar GE/re-test M=13,33.

La variabila **succes** diferențe statistic semnificative nu au fost evidențiate (Z=119,15, p=0,586), GE/test M=12,83, iar GE/re-test M=12,42. (Vezi tabelul 3.2.)

Tab. 3.2. Semnificația diferențelor test-re-test – grupul experimental – testul Wilcoxon (Donald Super)

Variabile	Z	p
independență	39,00	0,013
escroc	3,00	< 0.001
bani	253,00	< 0.001
putere	3,50	< 0.001
succes	119,50	0,586
creație	0,00	< 0.001
ajutor	27,50	< 0.001
dezvoltare	26,00	< 0.001
familie	146,50	0,007
cunoștințe	0,00	< 0.001

Gh. Florian, 2001, menționează că valorile ocupă un loc central în structura personalității. În penitenciar problematica normelor și a valorilor capătă aspecte particulare, determinate de situația în care se găsesc infractorii. Absența libertății și celelalte frustrări împiedică raportarea adecvată la aspectele semnificative ale existenței de fiecare zi și ierarhia valorică este orientată spre un comportament antisocial [2].

Dinamica pozitivă și schimbările obținute la deținuții din GE se datorează faptului că ei au trecut prin programul de resocializare, care le-a permis să fie mai independenți prin activități de dezvoltare a gândirii analitice și i-a ajutat să fie mai culti în gândire și mai cumpătați. A crescut dorința de recunoaștere socială, ca recurs s-a schimbat și atitudinea față de viață și a apărut dorința de integrare în societate și dorința de a nu fi etichetați și de a fi acceptați în societate. Schimbările semnificative la valorile legate de bani au permis subiecților experimentali să nu tindă spre o independență financiară sau să pună în valoare chestiunile materiale și banii cu orice preț. Acest lucru nu mai este atât de important pentru ei. Această valoare a scăzut semnificativ. Valoarea **putere** a crescut, ceea ce semnifică că ei vor să fie activi pentru a organiza lucrurile utile în viață, munca și a iniția afaceri. Valoarea

creativitate a crescut semnificativ și din creativitate antisocială s-a transformat în creativitate prosocială. În paralel a crescut și tendința de a oferi ajutor, de a se dezvolta în plan profesional și personal. Valoarea **familie** a scăzut din considerentul că a cedat valorii **cunoștințe** – motivația e că pentru a crea o familie este necesar mai întâi să ai o profesie solicitată pe piață pentru a putea asigura familia. Valoarea cunoștințe a crescut. Deținuții au pus accent pe valorile prosoziale.

După cum confirmă Gh. Florian, demnitatea, sănătatea, munca, egalitatea, omul, protecția, iubirea etc. sunt apreciate prin prisma „stării de deținut” și ierarhizate în funcție de presiunea necesităților nesatisfăcute în mediul penitenciar [3].

Schimbările survenite în urma aplicării programului de intervenție au permis deținuților să aprecieze valorile și să le ierarhizeze prin prisma „stării de om liber”, care i-a ajutat să fie independenți în luarea deciziilor, în schimbarea atitudinii față de viață, în gândire și în acțiuni, toate permițându-le o resocializare eficientă în societate.

Gh. Florian afirmă că „studiul procesului de obiectivare a valorilor în locul de detenție are în vedere faptul că, la nivelul individului, ele servesc ca instrument și etalon atât în alegerea între alternativele de acțiune, cât și pentru dimensiunea proiectivă pe care o au, adică oferă motive și planuri de acțiune în împrejurarea de viață pe care o traversează individul la un moment dat”.

Concluzie

Bazându-ne pe cele prezentate mai sus și pe studiile efectuate asupra personalității infractorilor aflați în detenție, în special cei care au săvârșit furturi, putem evidenția următoarele:

- Personalitatea infractorului care a comis un furt nu reprezintă un nou tip al personalității umane și nu prezintă un pericol social din punctul de vedere al violenței fizice, dar care, din cauza unui cumul de trăsături pronunțate și al unui sistem de valori deficitare, este predispus la un comportament delicvent.
- Majoritatea infractorilor, care săvârșesc furturi, au debutat la o vârstă fragedă și, până a fi reținuți pentru prima oară de organele abilitate, aveau deja comise cel puțin două acte de hoție; aceștia indică un nivel înalt de recidivă infrațională.
- Implicarea condamnaților, cu vârsta 18-25 ani, ce au săvârșit infracțiuni contra patrimoniului (furt) într-un program, bazat pe componente de schimbare comportamentală și educație socială, reduce nivelul de recidivă infrațională.

Rezultatele au mai indicat că infractorii din primul grup au obținut un profil social normal cu un nivel scăzut al riscului de recidivă, pe când cei din grupul de control au rămas cu aceleași probleme cu care s-au confruntat în perioada de constatare.

Recomandări pentru implementare

Procedura de evaluare a particularităților de personalitate, a factorilor de recidivă, a valorilor, a motivației spre schimbare și programul de intervenție psihologică vor fi recomandate spre implementare în penitenciarele din RM și în cadrul inspectoratului național de probațiune.

Informațiile teoretice și practice incluse în lucrarea prezentă constituie fundamentul unui ghid de bune practici pentru profesioniștii care lucrează în domeniul asistării infractorilor și al condamnaților. Materialele prezentate în lucrare pot fi utilizate în formarea profesională continuă pentru psihologi, asistenți și pedagogi sociali preocupați de domeniul studiat: Workshop de formare continuă a psihologilor, modul de specializare în psihologie penitenciară, consiliere psihologică ș.a.

Bibliografie:

1. Codul Penal al RM, Cod Nr. 985 din 18.04.2002, cap. VI, art. 186-199, p.53-58;
2. Florian Gh. Psihologie Penitenciară, Oscar-Print, București 2001, p.65;
3. Florian Gh. Psihologie Penitenciară, Oscar-Print, București 2001, p.51;
4. Trofailă L., Psihologia Dezvoltării, Tipografia Reclamă, 2007, p170;
5. Vulpescu A., Canțer N., Postu D. Pregătirea pentru eliberare a deținuților, Cartier, 2007, p. 94;
6. <http://www.gov.md/ro/advanced-page-type/date> statistice, **26.10.2015**, date statistice cu privire la infracțiuni contra patrimoniului în perioada 2013-2014, MAI, R.M;
7. <http://www.penitenciar.gov.md/ro/statistica>, **26.10.2012-2015**, date referitor la condamnații care își ispășesc pedeapsa pentru furturi.